

Legătura de cauzalitate în răspunderea delictuală pentru faptă proprie în dreptul comparat – dificultăți de traducere și interpretare

Causation in Comparative „Tort of Negligence” – Translation and Interpretation Difficulties

Ana-Maria CARABINERU¹

Rezumat: Noțiunea de „tort law” a devenit termenul generic pentru o serie de caracteristici cu privire la dreptul delictual în Europa, fără însă a fi strict definită. Corelând această noțiune cu cea de delict sau de răspundere extracontractuală, vom observa că nu le putem plasa într-un raport de sinonimie totală. Alegând state din sisteme juridice diferite, și anume dreptul românesc și francez din sistemul continental-european, respectiv dreptul englez din sistemul anglo-saxon sau common law, ne-am dorit să oferim un spectru larg în ceea ce privește domeniul de aplicare al răspunderii civile, constatând existența unor diferențe notabile. Astfel, în prezentul articol ne-am propus să realizăm o analiză comparativă a modului de reglementare și a condițiilor de antrenare a răspunderii delictuale pentru faptă proprie, concentrându-ne atenția mai cu seamă asupra legăturii de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu, punctând totodată dificultățile de traducere și interpretare întâlnite în constatarea semnificației unui concept juridic ce aparține unui sistem de drept distinct.

Cuvinte cheie: răspundere delictuală pentru faptă proprie, legătură de cauzalitate, faptă ilicită, prejudiciu.

Abstract: The notion of „tort law” has become the generic term for several characteristics related to tortious liability in Europe, without being strictly defined. Correlating this notion with the term „delict” or non-contractual liability, we notice that we cannot place them in a relationship of total synonymy. By choosing states pertaining to different legal systems, namely Romanian and French law in the civil law system, and English law in the common law system, respectively, we aimed to examine the scope of civil liability, ascertaining the existence of notable differences. Thus, in this article we intended to carry out a comparative analysis of the regulation approaches and of the elements of the tort of negligence, focusing on the causal link between the breach of the duty of care and the damage caused, pointing

¹ Doctorandă, Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: ana.carabineru@gmail.com.

out the translation and interpretation difficulties encountered when ascertaining the meaning of a legal concept that belongs to a different legal system.

Keywords: tort of negligence, causation, breach of the duty of care, damage.

Introducere

„Dreptul european al răspunderii civile delictuale” este frecvent menționat și discutat la diverse niveluri. Acesta există cu certitudine, chiar dacă noțiunea ca atare nu este strict definită, deși a devenit termenul generic pentru o serie de caracteristici cu privire la dreptul delictual în Europa.

Corelând această noțiune cu cea de tort law, delict, sau răspundere extra-contractuală, vom observa că nu le putem plasa într-un raport de sinonimie totală.

În cadrul familiei de drept common law, delictele au cunoscut o modalitate proprie de cristalizare, cu o profundă amprentă istorică și în care fiecare delict este privit într-o oarecare măsură independent față de celelalte.

Această eterogenitate structurală determină ca fiecare dintre delictе să poarte caracteristici unice, făcând imposibilă identificarea unor corespondențe precise cu aceleași forme de răspundere în dreptul continental-european.

Statele de drept continental-european precum statul român sau francez atribuie răspunderii civile o finalitate eminamente reparatorie, având drept funcție repararea unui prejudiciu cert și repunerea în situația anterioară a victimei pagubite.

În ceea ce privește regimul său juridic, răspunderea delictuală și răspunderea contractuală reprezintă ramurile aceluiasi trunchi comun, în acest sens statuându-se în doctrină că, din punct de vedere științific, nu pot exista două tipuri de răspundere, ci două regimuri diferite².

Fundamentul etico-filozofic al răspunderii civile și al celei delictuale în special a avut la bază de-a lungul timpului mai multe teorii.

Multă vreme a fost susținută teoria subiectivă potrivit căreia răspunderea civilă reparatorie avea ca unic temei vinovăția sau culpa, dovedită sau prezumată de lege, după caz, a persoanei răspunzătoare, urmând ca ulterior să se recunoască, în anumite situații, și existența unor cazuri de răspundere obiectivă, fără culpă.

Domeniul de aplicare a răspunderii pentru faptele ilicite neintenționate diferă în dreptul englez. Dacă în dreptul francez răspunderea se aplică numai exercitării drepturilor, în dreptul englez aceasta joacă un rol general, găsindu-și aplicarea în cazul prejudiciilor morale și patrimoniale rezultate din vătămarea corporală adusă unei persoane (*personal injury*), prejudiciilor patrimoniale aduse proprietății (*damage to property*) sau prejudiciilor economice (*economic loss*).

Cu toate acestea, în special pentru „personal injury”, importanța delictelor intenționate a scăzut în ultimele decenii, când, într-o anumită măsură, acestea au fost absorbite de generalizarea delictului de neglijență (*tort of negligence*).

Purtând în minte aceste aspecte, în prezenta lucrare ne propunem să realizăm o analiză comparativă a răspunderii delictuale în general și a celei pentru

² A. Brun, *Rapports et domaine des responsabilités contractuelle et délictuelle*, Librairie du recueil Sirey, Paris, 1933.

faptă proprie în special, a modului său de aplicare și reglementare, concentrându-ne atenția asupra condițiilor de antrenare a răspunderii, mai cu seamă asupra legăturii de cauzalitate dintre fapta ilicită și prejudiciu, cu referire la dreptul românesc, francez și englez.

1. Dreptul românesc

Răspunderea pentru fapta ilicită proprie întruchiează principiul în materie, însemnătatea acesteia datorându-se nu atât frecvenței situațiilor la care aceasta se aplică în practică, cât faptului că textele din Codul civil, respectiv art. 1.357-1.371 care o reglementează, constituie în același timp (și) fundamentul întregii instituții a răspunderii civile delictuale și, implicit, a celorlalte forme ale acesteia³.

Aceasta este o răspundere directă, specie a răspunderii civile delictuale, fundamentată pe ideea de vinovăție ca formă a vinovăției juridice, care obligă persoana care a săvârșit fapta păgubitoare la repararea prejudiciului: „cel care cauzează altuia un prejudiciu printr-o faptă ilicită, săvârșită cu vinovăție, este obligat să îl repare” (art. 1.357 alin. 1 C. civ.).

Pentru angajarea răspunderii civile delictuale, este necesar a fi întrunite cumulativ următoarele condiții: existența unui prejudiciu, a unei fapte ilicite, a unui raport de cauzalitate între primele două și a vinovăției persoanei care a cauzat prejudiciul.

Cea de-a treia condiție întruchiează existența relației dintre cei doi termeni, respectiv fapta ilicită și prejudiciu, astfel încât fapta ilicită este factorul generator al prejudiciului, iar acesta din urmă este consecința faptei ilicite.

Raportul de cauzalitate este o condiție materială și obiectivă, de a cărei existență depinde însăși răspunderea civilă reparatorie, cât și criteriul pentru stabilirea întinderii obligației de reparare a prejudiciului.

Necesitatea acestuia rezidă din dispozițiile art. 1.357 C. civ., conform cărora angajarea răspunderii se realizează pentru fapta omului „care cauzează un prejudiciu”, respectiv „pentru cea mai ușoară culpă”.

De cele mai multe ori, prejudiciul, ca efect al unei cauze singulare ori al unei pluralități de cauze interdependente cu o acțiune succesivă sau concomitentă, este facil de stabilit (de exemplu: legătura de cauzalitate între furtul unui bun săvârșit de o persoană și prejudiciul suferit de posesorul bunului).

Când producerea prejudiciului este precedată sau însoțită de mai multe fapte, acțiuni sau inacțiuni, și evenimente, dintre care unele pot fi directe sau indirecte, concomitente sau succesive, imediate sau mediate, principale sau secundare, alcătuind împreună un complex de împrejurări, cu rol de cauze propriu-zise sau de condiții, este greu de decelat și selectat care dintre ele, în multiplele lor legături de interacțiune sau chiar de interdependență, se află într-un raport de cauzalitate cu

³ I. Dogaru, P. Drăghici, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. a III-a, Ed. C. H. Beck, București, 2019.

prejudiciul suferit de victimă, astfel încât acestea să poată fi reținute în câmpul causal și să antreneze răspunderea civilă a diferitelor persoane⁴.

Doctrina și practica judecătorească au elaborat și susținut, în vederea stabilirii raportului de cauzalitate, mai multe sisteme și teorii, dintre care noi le vom prezenta sintetic pe cele mai relevante.

Teoria echivalenței condițiilor (*conditio sine qua non*) afirmă că toate faptele și împrejurările fără de care prejudiciul nu s-ar fi produs au valoare causală egală, având drept consecință faptul că orice contribuție ilicită a autorilor trebuie reținută în cântărirea răspunderii, aceștia răspunzând solidar.

Deși prezintă meritul simplității și al izolării cauzelor necesare de cele irelevante producerii prejudiciului, teoria este criticabilă din cauză că lărgeste în mod excesiv câmpul causal, cuprinzând și fapte foarte îndepărtate temporal sau cu un rol nesemnificativ în producerea prejudiciului.

Teoria cauzei adecvate restrânge antecedența causală la acea care în mod normal, conform experienței umane, poate genera obiectiv un rezultat tipic celui produs.

Aceasta este considerată neștiințifică deoarece plasează în afara răspunderii contribuția acelor cauze sau condiții care au intensificat efectul negativ, deși nu doar acestea l-au determinat.

Teoria cauzalității necesare susține, în plus față de teoria precedentă, imperativul de a răspunde doar autorul unei fapte care a produs, cu necesitate, un anumit efect⁵.

Aceasta este criticabilă fiindcă lasă la rândul său în afara ecuației răspunderii contribuțiile periculoase de o mai mică însemnătate, care au avut doar un rol favorizant și nu causal.

Teoria indivizibilității cauzelor și a condițiilor este sistemul adoptat de doctrină și jurisprudență, fiind considerat cel mai judicios.

Potrivit acesteia, în cântărirea răspunderii trebuie să se țină cont de toate cauzele și condițiile generatoare ale prejudiciului, păstrându-se un caracter indivizibil, dar nu egal. Astfel, fiecare autor răspunde în conformitate cu întinderea contribuției sale la producerea prejudiciului.

Prin referire la art. 1.351-1.352 C. civ., literatura de specialitate a învederat că existența raportului de cauzalitate este înlăturată de forța majoră, cazul fortuit, fapta victimei și fapta unei terțe persoane.

Atunci când două sau mai multe persoane răspund în același timp pentru repararea unui prejudiciu, fără a se diferenția temeiul legal al răspunderii fiecăruia, răspunderea acestora față de victimă va fi *in solidum* (art. 1.382 C. civ.).

Astfel, potrivit art. 1.383 C. civ., în cazul autorilor care răspund solidar sarcina reparației se împarte proporțional cu contribuția fiecăruia la cauzarea prejudiciului; atunci când această contribuție nu poate fi stabilită, reparația se împarte proporțional cu vinovăția, adică cu intenția sau gravitatea culpei fiecăruia;

⁴ L. Pop, I.-F. Popa, S. I. Vidu, *European Tort Law*, ed. a II-a, Ed. Oxford University Press, Oxford, 2013, p. 345.

⁵ I.-D. Moroșan, *Drept civil. Obligații*, Ed. Hamangiu, București, 2018, p. 176.

finalmente, în cazul în care primele două criterii nu pot fi aplicate, sarcina reparației se repartizează în mod egal, prezumându-se că fiecare a contribuit în aceeași măsură la producerea prejudiciului suferit de victimă⁶.

2. Dreptul francez

Structura răspunderii civile în dreptul francez este destul de simplă, legiuitorul reglementându-i prevederile generale în cuprinsul art. 1.240-1.244 C. civ. francez.

Se disting astfel trei categorii: răspunderea pentru fapta ilicită proprie (*la responsabilité du fait personnel*), răspunderea pentru prejudiciile cauzate de lucruri (*la responsabilité du fait des choses*) și răspunderea pentru prejudiciile cauzate prin fapta altuia (*la responsabilité du fait d'autrui*).

Răspunderea pentru faptă ilicită proprie este guvernată de două articole cu valoare de principiu, respectiv art. 1.240 și art. 1.241 C. civ. francez.

Aceste articole statuează, asemenea dreptului românesc, concepția subiectivă a răspunderii întemeiată pe vinovăția autorului faptei prejudiciabile („Orice faptă a omului, care cauzează altuia un prejudiciu, obligă persoana din vina căreia s-a produs să îl repare” („Tout fait quelconque de l'homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé à le réparer” – art. 1.240 C. civ. francez)) sau pe culpa acestuia („Fiecare este responsabil pentru prejudiciul pe care l-a cauzat nu numai prin propria faptă, ci și prin neglijența sau imprudența sa” („Chacun est responsable du dommage qu'il a causé non seulement par son fait, mais encore par sa négligence ou par son imprudence” – art. 1.241 C. civ. francez)⁷).

Caracterul general al acestor prevederi învederează intenția legiuitorului de a trasa un cadru legislativ orientativ, cu aplicabilitate generală, lăsând interpretarea acestora la latitudinea instanțelor, mai cu seamă a Curții de Casație (Cour de cassation)⁸. Menționăm în acest sens că situațiile de răspundere a autorităților publice nu sunt de competența instanțelor civile, ci a instanțelor administrative, cea mai înaltă instanță fiind Consiliul de Stat (Conseil d'État).

Totuși, acestea nu au un domeniu exclusiv de aplicare. În practică, există o zonă comună de suprapunere între domeniul de aplicare a dispozițiilor răspunderii obiective prevăzute în art. 1.242 C. civ. francez și a dispozițiilor răspunderii subiective prevăzute în art. 1.240-1.241 C. civ. francez, considerându-se că primele dispoziții le-ar absorbi pe cele din urmă. Astfel, când art. 1.242 nu poate fi invocat cu succes, judecătorul poate lua în considerație aplicarea art. 1.240 sau 1.241 *ex officio*⁹.

Deși dispozițiile privitoare la răspunderea subiectivă bazată pe vinovăția autorului faptei prejudiciabile încă joacă un rol important, ele își pierd din

⁶ L. Pop, I.-F. Popa, S. I. Vidu, *op. cit.*, p. 413.

⁷ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000032041565, accesat în 02.12.2024.

⁸ *Code civil annoté*, ed. 122, Ed. Dalloz, Paris, Franța, 2023, p. 52.

⁹ C. van Dam, *European Tort Law*, ed. a II-a, Oxford University Press, Oxford, 2013, pp. 56-57.

aplicabilitate în fața numărului tot mai mare de norme privind răspunderea obiectivă.

Având în vedere că multe accidente provoacă prejudicii fără a se putea demonstra vina cuiva, victimele nu au posibilitatea de a obține despăgubiri într-un sistem de răspundere bazat exclusiv pe culpă.

Acest fapt a avut drept consecință conturarea a două fundamente în cadrul răspunderii civile: culpa și, în anumite domenii, riscul.

Din acest motiv, doctrina a dorit, în anumite cazuri, intervenția legiuitorului cu privire la adoptarea unor legi de indemnizare (*lois d'indemnisation*) pentru a le oferi victimelor condiții flexibile și garanții financiare de reparare a prejudiciului.

Această mișcare de socializare a riscurilor a condus la acoperirea de către comunitate a unor despăgubiri speciale, ilustrată prin două legi principale¹⁰: legea din data de 5 iulie 1985 privind accidentele rutiere¹¹ și cea din data de 19 mai 1998 privind răspunderea pentru produsele defecte¹².

Din cuprinsul art. 1.240-1.241 C. civ. francez putem deduce condițiile necesare pentru angajarea răspunderii civile, respectiv: prejudiciul (*le dommage*), faptul generator (*le fait générateur*) și legătura de cauzalitate dintre ultimele două (*le lien de causalité*). Menționăm că, spre deosebire de dreptul românesc, unde fapta ilicită este o condiție distinctă de vinovăția făptuitorului, în dreptul civil francez se consideră că ilicitul civil este un simplu element al culpei sau al vinovăției. În cazul faptului generator, doctrina franceză include delictul (greșeala civilă) ca acțiune umană (elementul obiectiv), cât și elementul subiectiv al faptei (forma de vinovăție necesară sau eventuala acceptare a ideii de răspundere obiectivă), referindu-se la cele două elemente ale delictului civil: ilicitatea și imputabilitatea.

Răspunderea presupune existența unei legături de cauzalitate între fapta ilicită, bazată sau nu pe vinovăție în funcție de tipul de răspundere, și prejudiciu.

În acest sens, principala cerință a legiuitorului francez este ca legătura cauzală să fie certă și directă (*lien certain et direct*).

În practică, este dificil de delimitat cauza directă de cea indirectă, respectiv cea certă de cea incertă. În general, cerința rareori conduce la restrângeri inerente ale domeniului de aplicare a răspunderii și, foarte adesea, se concluzionează favorabil, în sensul admiterii stabilirii unei legături cauzale.

În vederea stabilirii raportului de cauzalitate, au fost elaborate mai multe sisteme și teorii, dintre care le vom prezenta pe cele mai însemnate.

¹⁰ S. Porchy-Simon, *Droit civil 2e année: Les obligations*, ed. a 9-a, Dalloz, Paris, 2016, pp. 342-343.

¹¹ Loi n° 85-677 du 5 juillet 1985 tendant à l'amélioration de la situation des victimes d'accidents de la circulation et à l'accélération des procédures d'indemnisation, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006068902>, accesat în 02.12.2024.

¹² Loi n° 98-389 du 19 mai 1998 relative à la responsabilité du fait des produits défectueux, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000205903/2022-10-04/>, accesat în 02.12.2024.

Potrivit teoriei echivalenței condițiilor, orice eveniment care cauzează prejudiciul, adică fără de care acesta nu s-ar fi putut produce, este considerat cauză și obligă autorul la reparație integrală¹³.

Aceasta a fost criticată, considerându-se a fi prea extinsă, întrucât pot apărea cauze într-un număr nelimitat.

Cauza adecvată este evenimentul care, urmând cursul natural al lucrurilor, a fost cel care a produs prejudiciul, spre deosebire de celelalte cauze care au contribuit doar ca urmare a circumstanțelor extraordinare.

Jurisprudența franceză oscilează între aceste două teorii, dar manifestă o preferință clară pentru teoria cauzalității adecvate, în special cu privire la răspunderea neîntemeiată pe vinovăție (obiectivă).

Potrivit dreptului comun, legătura de cauzalitate trebuie să fie în principiu dovedită de către victimă.

În acest sens, există anumite prezumții. Cel mai adesea, legătura causală este dedusă din anumite circumstanțe. De exemplu, în domeniul de aplicare al art. 1.242 alin. (1) C. civ. francez, dacă victima dovedește că a fost lovită de un lucru în mișcare, rolul activ, adică causal, al acestui lucru se prezumă.

Asemenea dreptului românesc, cauzele exoneratoare de răspundere înlătură existența raportului de cauzalitate.

În cazul în care prejudiciul a fost cauzat de mai mulți autori, victima are dreptul de a pretinde repararea întregului prejudiciu de la oricare dintre aceștia (răspundere *in solidum*). Autorul care suportă reparația are un drept de regres față de ceilalți autori, luându-se în considerare contribuția fiecăruia la cauzarea prejudiciului.

3. Dreptul englez

Tort law sau dreptul delictelor din familia de drept common law corespunde răspunderii delictuale din familia romano-germanică.

Facem mențiunea că în dreptul englez există concepția potrivit căreia înțelesul dreptului este cel dat de instanțele judecătorești, deci conținutul normelor juridice este determinat în precedentul judiciar (ex. hotărârile date de Consiliul privat al Camerei Lorzilor). În aceste împrejurări, judecătorul este considerat ca fiind autoritatea care creează dreptul și care instituie reguli noi de drept cu caracter permanent. În raport cu aceste reguli, legea este privită ca fiind auxiliară, subsidiară (legile existente fiind considerate simple corective ale practicii judiciare).

Spre deosebire de dreptul românesc sau francez, dreptul englez nu prevede aceleași forme de răspundere sau aceeași manieră de reglementare.

Dimpotrivă, în cadrul acestuia, respectiv în cadrul familiei de drept common law, delictele au cunoscut o modalitate proprie de cristalizare, cu o profundă amprentă istorică, și în care fiecare delict este privit într-o oarecare măsură independent față de celelalte.

¹³ L. Tranchant, V. Égéa, *Droit des obligations*, ed. a 26-a, Dalloz, Paris, 2023, p. 186.

Această diversitate creionează un profil unic fiecărui delict în parte, fapt ce are drept consecință imposibilitatea identificării unor corespondențe punctuale cu forme de răspundere identice în dreptul continental-european¹⁴, implicând de asemenea numeroase dificultăți de traducere și interpretare.

Denumirea de „tort” își are originea în cuvântul latin *tortus* (răsucit), urmând ca mai apoi să poarte semnificația de „wrong”, adică rău, greșeală, fărădelege, vătămare.

În dreptul englez, acesta desemnează o faptă ilicită cauzatoare de prejudicii (*legal wrong*) pentru care dreptul acordă un remediu datorită neîndeplinirii unei îndatoriri de diligență și prudență¹⁵.

„Tort law” are o conotație mult mai largă decât cea de răspundere delictuală din dreptul continental-european, înglobând, pe lângă faptele ilicite comise cu intenție sau neglijență, și delikte de încălcare a contractului sau delikte care sunt în același timp și infracțiuni (de exemplu delictul *assault*, care ar putea fi tradus prin fapta de amenințare cu violență).

Cel mai important delict din această materie este delictul de neglijență (*tort of negligence*), care ar putea corespunde din punct de vedere funcțional răspunderii pentru faptă proprie, după cum este reglementată aceasta în dreptul român sau francez.

Analogia ar presupune încercarea de suprapunere a elementelor constitutive ale răspunderii pentru faptă proprie cu cele ale delictului de neglijență, astfel: „duty of care” concordă culpei; încălcarea îndatoririi (*breach of duty*) corespunde faptei ilicite cauzatoare de prejudiciu (*damage*), stabilirea legăturii cauzale (*causation*) fiind liantul dintre ele¹⁶.

Așadar, pentru a fi în prezența unui ilicit civil rezultat din neglijență, trebuie îndeplinite patru condiții cumulative: 1. (*Duty*) Pârâtul să fi datorat o obligație de prudență și diligență față de reclamant; 2. (*Breach*) Să fi încălcat acea obligație; 3. (*Causation*) Încălcarea obligației să-i fi cauzat reclamantului o vătămare/un prejudiciu; iar 4. (*Damage*) această vătămare/acest prejudiciu să fie recunoscut prin lege¹⁷.

Termenul „negligence” are o dublă aplicabilitate: face referire mai cu seamă la delictul de neglijență privit în integralitatea sa, format la rândul său dintr-o serie de elemente diferite, dar și la elementul de standard de neglijență al răspunderii în special.

Acesta înglobează orice formă de atingere adusă unei persoane, inclusiv orice faptă comisă cu violență, folosindu-se de amenințări, insulte, dar și fapte de înșelăciune¹⁸.

¹⁴ I. Tudor, „Tort law” și corespondențele continental-europene. Dificultăți structurale de traducere, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”*, tomul LXIII, Seria Științe Juridice, Iași, 2017, p. 150.

¹⁵ V. Harpwood, *Modern tort law*, Routledge, Londra, 2009, p. 1.

¹⁶ I. Tudor, *op. cit.*, p. 155.

¹⁷ S. F. Telecan, *Civil Tort Law sau paradigma ilicitului civil*, în *SUBB Iurisprudentia*, nr. 3, Cluj-Napoca, 2016, p. 11, https://arhiva-studia.law.ubbcluj.ro/pdfs/1488469131-01Telecan_5_28.pdf, accesat în 02.12.2024.

¹⁸ I. Tudor, *op. cit.*, p. 154.

Astfel, delictul de neglijență reprezintă încălcarea îndatoririi de diligență (*breach of the legal duty of care*), care are ca urmare producerea unui prejudiciu sau a unei vătămări reclamantului¹⁹.

Facem precizarea că delictul de neglijență oferă protecție în cazul prejudiciilor morale și patrimoniale rezultate din vătămarea corporală adusă unei persoane (*personal injury*), în cazul prejudiciilor patrimoniale aduse proprietății (*damage to property*) și în cazul prejudiciilor/pierderii economice (*economic loss*).

Pentru reținerea acestui delict, trebuie să se dovedească faptul că încălcarea îndatoririi de diligență a produs efectiv prejudiciul suferit de reclamant și că acest prejudiciu nu a fost mult prea îndepărtat în timp față de încălcarea îndatoririi²⁰.

Supranumit testul previzibilității rezonabile (*the reasonable foreseeability test*), acesta este un criteriu mai degrabă juridic decât faptic, care presupune antrenarea răspunderii autorului pentru prejudiciul care putea fi prevăzut în mod rezonabil de către acesta la momentul încălcării îndatoririi de diligență²¹.

Pe lângă acest test, mai sunt utilizate teste de natură faptică.

În dreptul englez, legătura cauzală factuală dintre conduita neglijentă a pârâtului și prejudiciul suferit de victimă este stabilită pe baza așa-numitului test „fără de care” (*but-for test*) sau de balanța probabilităților (*balance of probabilities*).

Testul presupune stabilirea existenței unei probabilități de peste 50% ca prejudiciul să se fi produs și în lipsa faptei ilicite a pârâtului, având drept scop înlăturarea cauzelor irelevante de la antrenarea răspunderii.

Cu alte cuvinte, dacă procentajul este mai mic sau egal cu 50%, răspunderea nu se reține²².

Sarcina probării legăturii de cauzalitate revine victimei (reclamantului), aceasta trebuind să dovedească că, pe baza testului balanței probabilităților, prejudiciul a fost cauzat prin încălcarea îndatoririi de diligență. În caz de incertitudine, se va determina gradul de probabilitate a producerii prejudiciului.

Acest test poate fi asemănat cu teoria cauzei proxime, prin care înțelegem gradul de eficiență a încălcării îndatoririi de diligență în raport cu producerea prejudiciului, făcându-se apel la ideea de probabilitate sau de previzibilitate.

În majoritatea cazurilor, acest test nu prezintă dificultăți. Totuși, există cazuri când ridică anumite probleme, spre exemplu atunci când prejudiciul se află în relație cu mai multe cauze, sau în ceea ce privește gradul de probabilitate al producerii prejudiciului, mai cu seamă în situațiile de neglijență medicală sau în cazul prejudiciilor economice (*economic loss*).

Motivul pentru care uneori instanța nu aplică acest test a fost explicat în cazul *Fairchild v. Glenhaven Funeral Services Ltd.*: „Legea limitează de obicei întinderea prejudiciului pentru care pârâtul este considerat răspunzător, chiar și atunci când dauna trece testul pragului balanței probabilităților.” Reciproca este, de asemenea, adevărată. Uneori, acest test poate fi excesiv de restrictiv. Unde

¹⁹ C. Elliott, F. Quinn, *Tort law*, ed. a 11-a, Pearson, Londra, 2017, p. 16.

²⁰ J. Cooke, *Law of tort*, ed. a 12-a, Pearson, Londra, 2015, p. 166.

²¹ C. Elliott, F. Quinn, *op. cit.*, pp. 67, 69.

²² C. van Dam, *op. cit.*, p. 316.

justiția o cere, pragul însuși poate fi coborât. În acest fel, domeniul de aplicare a răspunderii pârâtului poate fi extins. Circumstanțele în care acest lucru este adecvat vor fi excepționale din cauza consecințelor negative pe care coborârea pragului le-ar putea avea pentru inculpat. În caz contrar, acesta va fi tras la răspundere pentru o pierdere pe care reclamantul ar fi putut să o sufere chiar dacă inculpatul nu ar fi fost deloc implicat²³.

Prin urmare, în cazurile în care există mai multe cauze sau condiții care să fi condus la producerea prejudiciului, instanțele au adus modificări testului balanței probabilităților în încercarea de a găsi o modalitate echitabilă de a decide eventualitatea antrenării răspunderii.

Totuși, această încercare s-a soldat cu stabilirea mai multor posibile teste. În cele mai multe cazuri, rezultatul diferă în funcție de ce test este aplicat, o eventuală precizie a abordării instanței într-un caz particular fiind extrem de dificilă.

Cea mai simplă abordare a fost adoptată în cazul *McGhee v. National Coal Board* în 1972²⁴.

În acest caz, slujba reclamantului l-a adus în contact cu praful de cărămidă, ceea ce l-a determinat să dezvolte dermatită. Deși acest risc era cunoscut, el era inevitabil muncii prestate.

Totuși, riscul putea fi redus dacă lucrătorii ar fi putut face duș înainte de a părăsi locul de muncă, considerându-se că acest lucru ar reduce perioada de timp în care praful a fost în contact cu pielea lor.

Inculpații nu au avut instalate dușuri, iar reclamantul a susținut că acest fapt a constituit o neglijență.

Pentru a avea câștig de cauză, reclamantul trebuia să demonstreze că această neglijență îi provocase dermatita, dar, întrucât dușurile doar ar fi redus riscul și nu l-ar fi eliminat, aplicarea testului balanței probabilităților nu a funcționat. Era imposibil de asumat că prejudiciul nu s-ar fi produs „decât” din neglijența inculpaților sau că acesta s-ar fi produs cu certitudine în lipsa acestei neglijențe.

Având în vedere că standardul de diligență nu necesită eliminarea tuturor riscurilor, ci doar existența unei diligențe rezonabile, instanța a statuat că, în cazurile în care au existat mai multe cauze posibile ale producerii prejudiciului, legătura de cauzalitate ar putea fi dovedită dacă reclamantul ar putea demonstra că neglijența inculpaților a crescut semnificativ riscul producerii prejudiciului.

În acest caz nu a fost necesară dovedirea faptului că lipsa dușurilor a fost cauza singulară, ci doar că aceasta a crescut substanțial riscul producerii prejudiciului.

În cazul *Wilsher v. Essex Health Authority*²⁵, instanța a adoptat o altă abordare, reținând că reclamantul trebuie să dovedească, potrivit testului balanței probabilităților, că neglijența pârâtului a fost o cauză semnificativă a vătămării sale, nefiind suficientă doar creșterea riscului producerii prejudiciului.

²³ *Fairchild v. Glenhaven Funeral Services Ltd* [2002] 3 All ER 305 (HL).

²⁴ *McGhee v. National Coal Board* [1972] 3 All ER 1008 58, 59, 63.

²⁵ *Wilsher v. Essex Area Health Authority* [1988] AC 1074; [1988] 1 All ER 871; [1988] 2 WLR 557 59.

Deși acest caz prezintă similitudini cu cel precedent, nu s-a putut folosi aceeași interpretare cu privire la cancerul cauzat prin contactul prelungit cu azbest, numit mezoteliom.

În cazul în care o persoană a fost expusă la azbest din mai multe surse, știința medicală nu a putut stabili cu certitudine care a fost sursa cauzatoare a bolii. Acest fapt a dat naștere problemei dovedirii legăturii de cauzalitate de către victimele care au pretins daune mai multor angajatori pentru vătămări rezultate din expunerea cu azbest.

În urma acestor decizii, a fost adoptată Legea Despăgubirii din anul 2006²⁶, prin care legătura de cauzalitate este prezumată în cazul în care victima dovedește încălcarea obligației de diligență cu referire la expunerea la contactul cu azbest și contractarea de mezoteliom.

În cazul în care există un agent cauzal (de exemplu, praf de cărămidă sau azbest), iar reclamantul a fost expus din neglijență la acest risc de către mai mulți pârâți, reclamantul nu trebuie să dovedească care pârât a fost responsabil pentru prejudiciul real.

Cu toate acestea, dacă există mai mult de un agent cauzal, atunci reclamantul ar putea fi nevoit să respecte principiile standard referitoare la legătura de cauzalitate, cu excepția cazului în care agenții cauzali funcționează în esență în același mod. Distanța nu este una principială și este dificil de precizat când va putea reține instanța existența „creșterii semnificative a riscului” în alte cauze.

Concluzii

În dreptul comparat al condiției legăturii de cauzalitate din cadrul răspunderii civile delictuale, variațiile în procesul de legiferare nu sunt singurele aspecte importante. Diferențele care afectează modul în care sunt tratate problemele de cauzalitate sunt numeroase, o primă sursă de variații referindu-se la structura dreptului răspunderii delictuale în sine.

Spre deosebire de dreptul românesc sau francez, dreptul englez nu prevede aceleași forme de răspundere sau aceeași manieră de reglementare.

„Tort law” are o conotație mult mai largă decât cea de răspundere delictuală din dreptul continental-european, înglobând, pe lângă faptele ilicite comise cu intenție sau neglijență, și delikte de încălcare a contractului sau delikte care sunt în același timp și infracțiuni.

În ceea ce privește răspunderea pentru faptă proprie, poate exista răspundere ori de câte ori o persoană cauzează altcuiva un prejudiciu (cum este cazul dreptului românesc sau francez) sau poate exista răspundere numai în anumite situații tipice (în dreptul anglo-saxon).

Care este impactul culturilor juridice asupra manierei de abordare a problemelor de cauzalitate din materia răspunderii delictuale?

²⁶ The Compensation Act 2006, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/29/section/3>, accesat în 02.12.2024.

În acest sens, este imperios să avem în vedere efectul pe care diferitele norme juridice privind răspunderea îl pot avea asupra rolului pe care legătura de cauzalitate îl joacă în antrenarea răspunderii pentru faptă proprie sau în delictul de neglijență.

Normele privind delictul de neglijență limitează reparația la prejudiciile provocate din culpa autorului sau la domeniul de aplicare a îndatoririi de diligență încălcată de acesta. În consecință, legătura de cauzalitate trebuie stabilită numai după ce s-a verificat dacă pretinsa vătămare suferită de victimă a avut la bază o obligație de diligență datorată și încălcată de autor, respectiv dacă această îndatorire este recunoscută prin lege.

Această abordare contrastează cu cea adoptată în dreptul românesc sau francez, unde prevederile privind răspunderea pentru faptă proprie sunt reglementate în Coduri civile și nu necesită vreo examinare prealabilă a încălcării obligațiilor de către autorul faptei ilicite sau a încălcării drepturilor victimei, ci doar dovedirea îndeplinirii condițiilor angajării răspunderii.

Raportându-ne la acest cadru, analiza legăturii de cauzalitate se efectuează în paralel și pe picior de egalitate cu celelalte elemente ale răspunderii civile delictuale pentru faptă proprie, și anume prejudiciul și vinovăția.

Este important de menționat că prezența sau absența condițiilor preliminare ale anchetei cauzale este esențială pentru înțelegerea accentului pus pe elementul cauzalității în jurisdicțiile analizate. În tradițiile juridice în care rețeta răspunderii necesită o examinare preliminară a legilor aplicabile, a drepturilor sau a obligațiilor încălcate de către pârât (cum este cazul dreptului englez), spațiul rezervat considerentelor de cauzalitate este într-o oarecare măsură rezervat²⁷.

Statele care reglementează răspunderea delictuală, fără a impune alte cerințe în afară de prejudiciu, culpă sau legătură de cauzalitate (precum România sau Franța), întâmpină o mare dificultate cu privire la stabilirea acestor considerente.

În aceste țări, judecătorul nu poate recurge în pronunțarea deciziei decât la observații tehnice cu privire la lipsa pertinentei legăturii de cauzalitate dintre prejudiciu și acțiunea sau inacțiunea presupusă ilicită, la prezența unor factori înlocuitori care întrerup lanțul cauzalității, la incertitudinile probatorii legate de prejudiciul suferit de victimă, etc.²⁸

Cât privește teoriile cauzale adoptate, dacă dreptul românesc manifestă o preferință pentru aplicarea teoriei echivalenței condițiilor, iar dreptul francez pentru cea a cauzei adecvate, dreptul englez oscilează între aplicarea testului previzibilității rezonabile sau al balanței probabilităților (asemănător teoriei cauzei adecvate, respectiv proxime) și a testului creșterii semnificative a riscului, care este aplicat cu precădere în cazul prejudiciilor economice sau al neglijenței medicale.

Totuși, problemele de cauzalitate cu care se confruntă aceste state sunt similare, chiar dacă ele folosesc tehnici diferite pentru rezolvarea lor.

²⁷ M. Infantino, *Causation theories and causation rules*, în M. Bussani, A. J. Sebok, *Comparative Tort law: Global Perspectives*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2015, p. 293.

²⁸ M. Infantino, *op. cit.*, p. 294.

Dincolo de granițele naționale, o trăsătură definitorie în aprecierea legăturii cauzale în materie delictuală reprezintă flexibilitatea ei imanentă și dependența ei de circumstanțele fiecărei cauze.

Referințe

- Brun A., *Rapports et domaine des responsabilités contractuelle et délictuelle*, Librairie du recueil Sirey, Paris, 1933.
- *** *Code civil annoté*, ed. 122, Dalloz, Paris, 2023.
- Cooke J., *Law of tort*, ed. a 12-a, Pearson, Londra, 2015.
- van Dam C., *European Tort Law*, ed. a II-a, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Dogaru I., Drăghici P., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, ed. a III-a, C. H. Beck, București, 2019.
- Elliott C., Quinn F., *Tort law*, ed. a 11-a, Pearson, Londra, 2017.
- Fairchild v. Glenhaven Funeral Services Ltd*, [2002] 3 A11 ER 305 (HL).
- Harpwood V., *Modern tort law*, Routledge, Londra, 2009.
- Infantino M., *Causation theories and causation rules*, în Bussani M., Sebok A. J., *Comparative Tort law: Global Perspectives*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2015.
- Loi n° 85-677 du 5 juillet 1985 tendant à l'amélioration de la situation des victimes d'accidents de la circulation et à l'accélération des procédures d'indemnisation, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006068902>, accesat în 02.12.2024.
- Loi n° 98-389 du 19 mai 1998 relative à la responsabilité du fait des produits défectueux, <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000205903/2022-10-04/>, accesat în 02.12.2024.
- McGhee v. National Coal Board* [1972] 3 All ER 1008 58, 59, 63.
- Moroșan I.-D., *Drept civil. Obligații*, Ed. Hamangiu, București, 2018.
- [Online] https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000032041565, accesat în 02.12.2024.
- Pop L., Popa I.-F., Vidu S. I., *European Tort Law*, ed. a II-a, Oxford University Press, Oxford, 2013.
- Porchy-Simon S., *Droit civil 2e année : Les obligations*, ed. a 9-a, Dalloz, Paris, 2016.
- Tranchant L., Égéa V., *Droit des obligations*, ed. a 26-a, Dalloz, Paris, 2023.
- Telecan S. F., *Civil Tort Law sau paradigma ilicitului civil*, în *SUBB Iurisprudentia*, nr. 3, Cluj-Napoca, 2016, https://arhiva-studia.law.ubbcluj.ro/pdfs/1488469131-01Telecan_5_28.pdf, accesat în 02.12.2024.
- The Compensation Act 2006, <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/29/section/3>, accesat în 02.12.2024.
- Tudor I., *Tort law și corespondențele continental-europene. Dificultăți structurale de traducere*, în *Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași*, Tomul LXIII, Seria Științe Juridice, Iași, 2017.
- Wilsher v. Essex Area Health Authority* [1988] AC 1074; [1988] 1 All ER 871; [1988] 2 WLR 557 59.